INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

INVESTITSIYA LOYIHALARINI BAHOLASHDA AXBOROT XAVFSIZLIGI VA KIBERTAHDIDLAR

Ergasheva Aziza
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Investitsiyalar va innovatsiyalar” kafedrasi assistenti
E-mail: azizaergasheva445@gmail.com
Tel: +998902869551
Jabborov Behruz Asom o‘g‘li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Murtazayeva Setora Salim qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada investitsiya loyihalarini baholash jarayonida axborot xavfsizligi va kibertahdidlarning ahamiyati tahlil qilingan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiya faoliyatining axborot texnologiyalariga bog‘liqligi ortib borayotgani sababli kiberxavflar investitsiya samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi omil sifatida qaralmoqda. Maqolada kibertahdidlarning asosiy turlari, ularning iqtisodiy oqibatlari hamda investitsiya loyihalarida axborot xavfsizligini ta’minlash mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston sharoitida kiberxavfsizlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari va investitsiya muhitiga ta’siri tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: investitsiya loyihalari, axborot xavfsizligi, kibertahdidlar, kiberxavfsizlik, risklarni baholash, raqamli iqtisodiyot, investitsiya samaradorligi, moliyaviy xavfsizlik.

Abstract. This scientific article examines the role of information security and cyber threats in the evaluation of investment projects. In the context of the digital economy, the increasing dependence of investment activities on information technologies makes cyber risks a critical factor influencing project efficiency. The paper analyzes the main types of cyber threats, their economic consequences, and mechanisms for ensuring information security in investment projects. Additionally, it explores the priorities of cybersecurity development in Uzbekistan and its impact on the investment climate.

Keywords: investment projects, information security, cyber threats, cybersecurity, risk assessment, digital economy, investment efficiency, financial security.

Аннотация. В данной научной статье исследуется роль информационной безопасности и киберугроз в процессе оценки инвестиционных проектов. В условиях цифровой экономики зависимость инвестиционной деятельности от информационных технологий возрастает, что делает киберриски важным фактором, влияющим на эффективность проектов. В статье рассмотрены основные виды киберугроз, их экономические последствия, а также механизмы обеспечения информационной безопасности в инвестиционных проектах. Кроме того, проанализированы приоритетные направления развития кибербезопасности в Узбекистане и их влияние на инвестиционный климат.

Ключевые слова: инвестиционные проекты, информационная безопасность, киберугрозы, кибербезопасность, оценка рисков, цифровая экономика, эффективность инвестиций, финансовая безопасность.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida investitsiya jarayonlari tobora raqamlashtirilmoqda va bu jarayonlar axborot texnologiyalari bilan chambarchas bog‘lanib bormoqda. Raqamli iqtisodiyotning kengayishi, elektron hukumat tizimlarining rivojlanishi, moliyaviy texnologiyalarning joriy etilishi investitsiya muhitini tubdan o‘zgartirib, yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda yangi xavf va tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, axborot xavfsizligi muammolari va kibertahdidlar investitsiya loyihalarini baholash jarayonida muhim omillardan biriga aylanib bormoqda. Investitsiya loyihalarini baholash an’anaviy ravishda iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy barqarorlik, risklar va rentabellik ko‘rsatkichlariga asoslangan holda amalga oshirilgan. Biroq hozirgi kunda ushbu baholash tizimi yetarli emasligi ayon bo‘lib, unda axborot xavfsizligi, ma’lumotlarning himoyasi va kiberxavflarning ta’siri kabi omillar ham hisobga olinishi zarur. Chunki kiberhujumlar natijasida moliyaviy yo‘qotishlar, ma’lumotlarning o‘g‘irlanishi, investitsiya loyihalarining to‘xtab qolishi yoki obro‘ga putur yetishi mumkin.

O‘zbekiston sharoitida ham raqamli transformatsiya jarayonlari jadallik bilan rivojlanib borayotgani sababli investitsiya loyihalarida axborot xavfsizligini ta’minlash dolzarb vazifaga aylangan. So‘nggi yillarda mamlakatda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bilan birga, kiberxavfsizlikni mustahkamlashga ham alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu sababli investitsiya loyihalarini baholashda kibertahdidlarni tahlil qilish va ularning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi investitsiya loyihalarini baholashda axborot xavfsizligi va kibertahdidlarning o‘rni, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri hamda risklarni kamaytirish mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

Investitsiya loyihalarini baholash tizimi o‘z ichiga bir qator muhim bosqichlarni oladi: loyiha g‘oyasini ishlab chiqish, texnik-iqtisodiy asoslash, moliyaviy tahlil, risklarni baholash va yakuniy qaror qabul qilish. Ushbu jarayonlarda axborot xavfsizligi ko‘pincha ikkinchi darajali omil sifatida qaralgan bo‘lsa-da, bugungi kunda u strategik ahamiyat kasb etmoqda. Axborot xavfsizligi deganda axborot resurslarining maxfiyligi, yaxlitligi va mavjudligini ta’minlash tushuniladi. Investitsiya loyihalarida bu uch komponent ayniqsa muhim, chunki loyiha doirasida katta hajmdagi moliyaviy, texnik va tijorat ma’lumotlari qayta ishlanadi. Ushbu ma’lumotlarning yo‘qolishi yoki buzilishi investitsiya samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Kibertahdidlar esa axborot tizimlariga noqonuniy kirish, ma’lumotlarni o‘g‘irlash, zararli dasturlar orqali tizimni ishdan chiqarish yoki manipulyatsiya qilish kabi harakatlarni o‘z ichiga oladi. Jahon tajribasiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, kiberhujumlar natijasida kompaniyalar har yili milliardlab dollar zarar ko‘rmoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, global miqyosda kiberjinoyatlar natijasida yuzaga kelayotgan iqtisodiy zarar hajmi yiliga trillionlab dollarga yetmoqda va bu ko‘rsatkich yil sayin oshib bormoqda. Investitsiya loyihalarida kibertahdidlarning asosiy turlari quyidagilardan iborat: ma’lumotlar bazasiga hujumlar, moliyaviy operatsiyalarni buzish, sanoat boshqaruv tizimlariga zarar yetkazish, phishing hujumlari va ransomware dasturlari orqali pul talab qilish. Ayniqsa, bank-moliya sektorida amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari kiberjinoyatchilar uchun asosiy nishon hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida ham kiberxavfsizlik muammolari dolzarb bo‘lib, so‘nggi yillarda turli darajadagi kiberhujumlar soni ortib borayotganligi kuzatilmoqda. Milliy statistika va tegishli tashkilotlar ma’lumotlariga ko‘ra, davlat va xususiy sektor axborot tizimlariga nisbatan amalga oshirilayotgan noqonuniy urinishlar soni yildan-yilga ko‘paymoqda. Bu esa investitsiya loyihalarini amalga oshirishda qo‘shimcha xavfsizlik choralarini joriy etishni talab etadi.

Investitsiya loyihalarini baholashda axborot xavfsizligini hisobga olish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi. Birinchidan, loyiha infratuzilmasining kiberxavfsizlik darajasi baholanadi. Bu jarayonda dasturiy ta’minot, serverlar, tarmoqlar va foydalanuvchi tizimlarining himoyalanganlik darajasi tahlil qilinadi. Ikkinchidan, loyiha doirasida ishlatiladigan ma’lumotlarning maxfiylik darajasi va ularni himoya qilish mexanizmlari o‘rganiladi. Uchinchidan, ehtimoliy kibertahdidlar va ularning yuzaga kelish ehtimoli aniqlanadi.

Risklarni baholashda esa an’anaviy moliyaviy risklar bilan bir qatorda kiberxavflar ham hisobga olinadi. Masalan, kiberhujum natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan zarar miqdori, tizimning ishdan chiqish davri, tiklash xarajatlari va obro‘ga yetkazilgan zarar iqtisodiy jihatdan baholanadi. Bu esa loyiha samaradorligini aniqlashda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, investitsiya loyihalarida axborot xavfsizligini ta’minlash uchun qo‘shimcha xarajatlar talab etiladi. Bu xarajatlar dasturiy himoya vositalari, xavfsizlik tizimlari, xodimlarni o‘qitish va monitoring tizimlarini joriy etish bilan bog‘liq. Biroq ushbu xarajatlar uzoq muddatli istiqbolda kiberxavflarning oldini olish orqali katta yo‘qotishlarning oldini oladi.

Axborot xavfsizligiga investitsiya kiritish kompaniyaning umumiy qiymatini oshiradi va investorlar uchun ishonch darajasini mustahkamlaydi. Ayniqsa, xalqaro investorlar uchun kiberxavfsizlik darajasi muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Shu sababli investitsiya loyihalarini baholashda axborot xavfsizligi indikatorlarini joriy etish zarur. O‘zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar sohasining ulushi ortib borayotgani va elektron xizmatlarning kengayishi kibertahdidlarga nisbatan sezuvchanlikni kuchaytirmoqda. Shu nuqtai nazardan, investitsiya loyihalarini ishlab chiqishda kiberxavfsizlik strategiyasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Bu strategiya texnik, tashkiliy va huquqiy choralarni o‘z ichiga olishi lozim.

Texnik choralar qatoriga zamonaviy antivirus tizimlari, ma’lumotlarni shifrlash, xavfsiz tarmoq arxitekturasi va doimiy monitoring kiradi. Tashkiliy choralar esa xodimlarning kiberxavfsizlik bo‘yicha bilimlarini oshirish, ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish va favqulodda vaziyatlar rejalarini ishlab chiqishni o‘z ichiga oladi. Huquqiy choralar esa axborot xavfsizligi bo‘yicha qonunchilik bazasini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashishni nazarda tutadi. Kibertahdidlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular investitsiya loyihalarining vaqt jadvaliga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, tizimga hujum natijasida loyiha amalga oshirilishi kechikishi yoki butunlay to‘xtab qolishi mumkin. Bu esa investitsiya samaradorligini pasaytiradi va investorlar uchun qo‘shimcha risklarni yuzaga keltiradi.

Shu boisdan investitsiya loyihalarini baholash metodologiyasini takomillashtirish zarur. Bu metodologiya kiberxavfsizlik risklarini aniqlash, baholash va boshqarish mexanizmlarini o‘z ichiga olishi lozim. Masalan, NPV (sof joriy qiymat) va IRR (ichki rentabellik darajasi) kabi ko‘rsatkichlarni hisoblashda kiberxavflar tufayli yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan yo‘qotishlar ham inobatga olinishi kerak. Bundan tashqari, sug‘urta mexanizmlaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Kiberxavflardan sug‘urtalash tizimi investitsiya loyihalarida risklarni kamaytirishning samarali vositasi bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Rivojlangan mamlakatlarda bu amaliyot keng qo‘llanilmoqda va investorlar uchun qo‘shimcha kafolat yaratmoqda.

Axborot xavfsizligi va investitsiya samaradorligi o‘rtasida bevosita bog‘liqlik mavjud. Ya’ni, kiberxavfsizlik darajasi yuqori bo‘lgan loyihalar investorlar uchun yanada jozibador hisoblanadi. Shu sababli O‘zbekistonda ham investitsiya muhitini yaxshilashda kiberxavfsizlikni rivojlantirish muhim omil hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy sharoitda investitsiya loyihalarini baholashda axborot xavfsizligi va kibertahdidlarni hisobga olish zaruriy shartga aylangan. Raqamli iqtisodiyotning

rivojlanishi bilan bir qatorda kiberxavflar ham ortib borayotgani investitsiya jarayonlariga yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Investitsiya loyihalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat moliyaviy va iqtisodiy ko‘rsatkichlarga, balki axborot xavfsizligi darajasiga ham bevosita bog‘liq. Shu sababli loyiha baholash tizimiga kiberxavfsizlik indikatorlarini joriy etish, risklarni kompleks tahlil qilish va zamonaviy himoya choralarini qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston sharoitida investitsiya muhitini yaxshilash va xorijiy investorlarni jalb qilish uchun kiberxavfsizlikni ta’minlash ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qolmoqda. Bu borada davlat siyosatini takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va xalqaro tajribani joriy etish muhimdir.

Kelgusida investitsiya loyihalarini baholash metodologiyasini yanada rivojlantirish, unda axborot xavfsizligi omillarini chuqur integratsiya qilish hamda kiberxavflarni boshqarishning samarali tizimini yaratish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasi to‘g‘risida. Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2022). Axborotlashtirish to‘g‘risidagi Qonun (yangi tahrir). Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi. (2023). O‘zbekistonda kiberxavfsizlik holati bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2024). O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari. Toshkent.
5. Shodmonov, R., & Mustafakulov, Sh. (2021). Ekoinnovatsiyalarni rivojlantirish va moliyalashtirish muammolari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 5(2), 45–56.
6. Karimov, I. A. (2015). Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari. Toshkent: O‘zbekiston.
7. Abdullayev, Yo. (2020). Investitsiya loyihalarini baholash usullari va ularning samaradorligi. Iqtisodiyot va ta’lim, 3, 112–118.
8. Kaspersky. (2023). Cyberthreats landscape report. Moscow: Kaspersky Lab.
9. World Bank. (2022). World Development Report 2022: Finance for an equitable recovery. Washington, DC: World Bank.
10. International Telecommunication Union. (2023). Global Cybersecurity Index 2023. Geneva: ITU.